

Ўзбекистон

Ўзбекистон Республикаси

Давлат раҳбари: Шавкат Мирзиёев

Ҳукумат раҳбари: Абдулла Арипов

Сўз эркинлиги, уюшмалар ва тинч йиғилишлар ҳуқуқлари қаттиқ чекланганлигича қолди. Пахта соҳасида мажбурий меҳнатга барҳам беришда катта ютуқларга эришилди. Қийноқлар ва бошқа шафқатсиз муомалаларга қарши баъзи кафолатлар жорий этилди, гарчи бундай суиистеъмоллар ҳақида хабарлар давом этаётган бўлса-да. 2000 дан ортиқ одам тинч диний эътиқодлари учун қамоқда қолмоқда. Аёлларга нисбатан зўравонлик кенг тарқалганлигича қолди. Эркалар ўртасидаги консенсуал жинсий алоқа жиноий жиноят бўлиб қолди.

Қисқача маълумот

Давом этаётган ислохотлар секинлашди ёки орқага қайтарилди. Сиёсий ва фуқаролик фаоллари президентлик сайловлари олдидан таъқиблар, кузатувлар ва таҳдидлардан шикоят қилдилар, бунда мустақил номзодлар амалда ман этилган. Феврал ойида Жиноят кодексининг янги лойиҳаси эълон қилинган, аммо йил охиригача қабул қилинмаган.

Ҳукуматнинг COVID-19 пандемиясини бартараф этиш учун ажратилган 1 миллиард АҚШ доллари миқдоридаги жамғармасини тақсимлашда шаффофликнинг ёъқлиги, бюджет бир неча ой ичида бир неча баравар ошгани коррупция билан боғлиқ хавотирларни кучайтирди. Эмлаш бир неча тоифадаги ишчилар, ҳарбий хизматчилар ва ҳукумат амалдорлари учун мажбурий бўлиб, ходимлар рад этишлари учун ишдан четлатиш билан таҳдид қилинган.

Бошқа ўзгаришлар ҳам иқтисодга, шу жумладан қўрқоқчиликка кўпроқ зарар келтирди.

Толибоннинг қўшни Афғонистонда ҳокимиятни эгаллаб олиши радикал ислом ҳақидаги хавотирларни яна бир бор кучайтирди.

Сўз эркинлиги

Сўз эркинлиги ҳуқуқини чеклаш давом этди. Жиноят кодекси лойиҳасида тўхмат ва ҳақорат жиноят сифатида, шунингдек, “диний экстремизм, сепаратизм ва фундаментализм ғояларини ўз ичига олган материалларни тайёрлаш ёки тарқатиш” билан боғлиқ кенг қамровли жиноятлар сақланиб қолган. Март ойида президентни ҳақорат қилиш беш йиллик қамоқ жазоси билан жазоланадиган жиноятга айланди.

Оммавий ахборот воситалари ўз-ўзини тсензура қилдилар ва янги қонунчилик чекловлари ва бошқа чекловларга дуч келдилар, хабарларга кўра, нозик материаллар чоп этилишидан олдин расмий рухсат олиш кутилган. Танқидий овозларни, одатда блоггерларни таъқиб қилиш, жарима ва қамоққа олиш бошқаларни қўрқитиш учун хизмат қилган.

Май ойида коррупцияга қарши курашувчи блоггер Отабек Сатторий тўхмат ва товламачиликда шубҳали айбловлар билан олти ярим йиллик қамоқ жазосига ҳукм қилинган эди. Оммавий ахборот воситаларида ёритилиши бўйича судья билан тортишувдан сўнг, можаро акс этган видеони чоп этган уч журналист ва тадбиркор аёлнинг ўзлари ноябр ойида тўхмат, ҳақорат ва ҳокимиятга

бўйсунмасликда айбланган. Бир журналист уч йиллик қамоқ жазосига ҳукм қилинди, қолганлари озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазоларга ҳукм қилинди.

Блоггер Валижон Калонов август ойида президентни ҳақорат қилишда айбланиб, сайловни бойкот қилишга чақиргани учун ҳибсга олинган эди; у йил охирида судгача ҳибсда қолди.

Мажбурий меҳнат

Январ ойида ХМТ 2020 йилги пахта теримида суиистеъмолчиликни ёқ қилиш бўйича "катта ютуқлар" ҳақида хабар берди. Болалар меҳнатининг алоҳида ҳолатлари қайд этилган бўлса, "тўғридан-тўғри ёки сезиладиган мажбурлаш шакллари дучор бўлганлар" сони 2019 йилга нисбатан 33 фоизга камайган ва 4 фоизни ташкил этган (жами 2 миллион пахтачи, уларнинг учдан икки қисми аёллардир).

Қийноқлар ва бошқа ёмон муомалалар

Жиноят кодекси лойиҳаси қийноқлар таърифини БМТ органлари тавсияларига мувофиқ келтирди, аммо даъво муддати, амнистия ва жабрланувчи билан жиноятчини "ярашиш" имконини берувчи мунозарали қоидаларни қолдирди. Июнь ойида қийноқларга қарши қўшимча кафолатлар жорий этилди, жумладан, парламентнинг Инсон ҳуқуқлари бўйича омбудсман ҳузурида жазони ижро этиш ва бошқа ёпиқ муассасалар фаолиятини мустақил мониторинг қилиш учун "жамоат гуруҳлари" ташкил этилди.

Бироқ, инсон ҳуқуқлари бўйича мустақил экспертлар институтсионал муаммолар ҳал этилмагани ва қамоқдаги қийноқлар оммага камроқ эълон қилинган тақдирда ҳам кенг тарқалганлигидан хавотирда. Қамоқдаги ўлим ҳолатларидан иккитасида - Нишон (май) ва Тахиатож (июл) туманларида қийноқлар қўллангани ҳақидаги даъволар Ички ишлар вазирлиги томонидан "текширилган" ва асоссиз деб топилган. Денов туманидан (июлда) худди шундай хабар келиб тушган, натижада икки политсиачи ҳибсга олинган, бироқ улар кейинчалик айбловдан озод қилинган. Декабрь ойида Самарқанд вилоятининг икки нафар йўл ҳаракати политсиачиси ходими эҳтиётсизлик ва мансаб ваколатини суиистеъмол қилиш оқибатида ўлимга сабаб бўлганликда айбланиб, уларнинг ҳар бири икки йилу 10 ойга озодликдан маҳрум этилган эди.

Инсон ҳуқуқлари ташкилоти апрел ойида 2019-йилда расман ёпилган машҳур Жаслик қамоқхонасида ҳали ҳам 100 га яқин маҳбус сақланиши мумкинлиги ҳақида хабар берган эди. Май ойида БМТнинг Ўзбошимчалик билан ҳибсга олиш бўйича ишчи гуруҳи қамоқдаги собиқ дипломат Қодир Юсупов ўзбошимчалик билан озодликдан маҳрум қилингани ва унинг "қийноқлар ва шафқатсиз муомалалар ҳақидаги ишончли даъволари" тегишли тарзда текширилмагани ҳақида хулоса қилган эди. Бироқ Ўзбекистон уни зудлик билан озод қилиш ва товон пули тўлаш ҳақидаги талабига эътибор бермади. Қодир Юсуповнинг сентябр ва октябр ойларида бошқа маҳбуслар томонидан калтаклангани ҳақидаги шикоятларига расмийлар зудлик билан жавоб бера олмади.

Халқаро ноҳукумат ташкилотларнинг хабар беришича, бир жинслилар ўртасидаги келишувга эришганликда айбланиб ҳибсга олинган эркаклар ҳали ҳам мажбурий анал текширувдан ўтказилмоқда.

Дин ва эътиқод эркинлиги

“Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида”ги янги қонун июл ойида жамоатчилик билан олдиндан маслаҳатлашмасдан қабул қилинган эди. Унда диний ташкилотларни рўйхатдан ўтказишни соддалаштириш, жамоат жойларида диний кийим кийганлик учун маъмурий жазони олиб ташлаш каби бир қатор яхшиланишлар киритилди. Шу ойда БМТнинг бешта махсус маърузачиси миссионерлик фаолияти ва давлат томонидан тасдиқланмаган диний таълимнинг давом этаётган тақиқи ҳамда диний адабиётларга нисбатан самарали тсензура қўлланилишидан хавотир билдирди.

Диний материалларни тайёрлаш ва тарқатиш Жиноят кодекси лойиҳасига жиноят сифатида киритилмаган, аммо маъмурий ҳуқуқбузарлик сифатида сақланиб қолган.

Халқаро диний эркинлик бўйича АҚШ комиссияси октябр ойида “Ўзбекистон ҳуқумати томонидан ўз диний этиқодларини тинч йўл билан амалга оширгани учун 2000 дан ортиқ киши қамоқда қолаётгани” ҳақида хабар берди.

Уюшмалар ва йиғилишлар эркинлиги

Жиноят кодекси лойиҳасида жамоат йиғилишларини ҳаддан ташқари чекловчи қоидаларни бузиш, “жамоат бирлашмаси ёки диний ташкилотни қонунга хилоф равишда тузиш” озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланадиган жиноятлар бўлиб қолди.

Март ойида ҳуқуматга фуқаролик жамияти ташкилотларини маъмурий ва молиявий қўллаб-қувватлаш ҳамда улар фаолиятининг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш мажбуриятини олган иккита дастурий ҳужжат тасдиқланди. Ташкилотларни рўйхатдан ўтказишдаги тўсиқлар сақланиб қолинди.

Нодавлат нотижорат ташкилотлари ва сиёсий партиялар кичик ёки шубҳали техник қоидабузарликлар учун рўйхатдан ўтишни ўзбошимчалик билан рад этишда давом этишди. Август ойида Адлия вазирлиги Аъзам Турғунов ва унинг ҳамкасблари томонидан 2019-йилдан бери саккизинчи марта тақдим этилган Инсон ҳуқуқлари уйини рўйхатга олишни ўзбошимчалик билан рад этди. Сентябрь ойида гуруҳ қарор устидан судга шикоят қилди ва аризани қайта топширди.

Гендер асосидаги зўравонлик

Аёлларга нисбатан зўравонлик, жумладан, оиладаги зўравонлик кенг тарқалганлигича қолмоқда, аммо тўлиқ статистик маълумотлар мавжуд эмас. Январ ойида Ички ишлар вазирлиги 2020-йилда, яъни улар биринчи марта жорий қилинган йилда қўлланилиши ҳақида маълумот эълон қилди. Жами 14 774 нафар аёлга бундай буйруқлар берилган, уларнинг 73 фоизи жисмоний ва бошқа оиладаги зўравонлик сабабли берилган. Бироқ июн ойида вазирлик "НеМолчи" нодавлат ташкилотининг аёлларга нисбатан зўравонлик учун қўзғатилган таъқиблар ҳақидаги маълумот сўровини "ҳеч қандай мақсад йўқ" деб даъво қилиб, рад этди.

ЛГБТИ ларнинг ҳуқуқлари

"Содомия" жиноят бўлиб қолди, шу жумладан Жиноят кодекси лойиҳасида. Қалампир.уз нинг ОАВ сўровига жавобан, апрел ойида ИИВ 49 нафар шахс ушбу “жиноят” учун озодликдан маҳрум этиш жазосини ўтаётгани ва уларнинг яна ушбу “ҳуқуқбузарлик”га йўл қўймаслик учун мунтазам равишда “психологик ёрдам” кўрсатилаётгани ҳақида хабар берган эди. 2016 йилдан 2020 йилгача қирқ тўрт нафар шахс “содомия”да айбланган.